

ร่าง การเลี้ยงผึ้งอินทรีย์และการผลิตผลิตภัณฑ์จากผึ้งอินทรีย์ และการตรวจรับรอง

ออกตาม มาตรฐาน มกอช. 9000 เล่ม 1-2546 และเล่ม 2-2548

โดยหน่วยตรวจรับรองผลิตภัณฑ์อินทรีย์ กรมปศุสัตว์

I. บทนำ

ความต้องการของผู้บริโภคน้ำผึ้งอินทรีย์ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง การตรวจรับรองจะเป็นหลักประกันว่าผู้ผลิตได้มีระบบการผลิตตามข้อกำหนดในมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นการประกันคุณภาพของผลิตภัณฑ์สุดท้ายและสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคว่า “ผลิตภัณฑ์อินทรีย์” ที่ติดฉลากบนสินค้าเป็นอินทรีย์อย่างแท้จริง โดยมีการตรวจรับรองจากหน่วยตรวจรับรองที่ได้รับการรับรองระบบงานจากหน่วยงานของรัฐ การเลี้ยงผึ้งและผลิตภัณฑ์จากผึ้งอินทรีย์ เป็นส่วนหนึ่งในมาตรฐานผลิตภัณฑ์อินทรีย์ แต่การจัดการเลี้ยงผึ้งเป็นกิจกรรมที่แตกต่างจากการเลี้ยงสัตว์อินทรีย์ทั่วไป

ผู้ผลิตผึ้งอินทรีย์จะต้องมีความมุ่งมั่น ซื่อสัตย์ มีจริยธรรมที่จะผลิตตามหลักการปรัชญาของเกษตรอินทรีย์ คือการส่งเสริมให้เกิด “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” และระบบการผลิตที่เป็นองค์รวม ความเกี่ยวโยง สมดุลของระบบนิเวศ ดิน พืช สัตว์ และมนุษย์ รวมทั้งแหล่งน้ำ อากาศ ดังนี้

1. ปกป้องและส่งเสริมความอุดมสมบูรณ์ของดิน
2. หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ ได้แก่ ปุ๋ยเคมี ยาเคมีสังเคราะห์กำจัดศัตรูพืชและศัตรูสัตว์
3. ปกป้องและส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ
4. หลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ก่อเกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม
5. รับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากร เช่น ดิน น้ำ อากาศ
6. ปฏิบัติต่อสัตว์อย่างมีจริยธรรม
7. ห้ามใช้เทคโนโลยีตัดต่อพันธุกรรมและการฉายรังสี
8. มีการวางแผนการผลิตอินทรีย์
9. สามารถทวนสอบย้อนกลับได้ตลอดห่วงโซ่การผลิต เช่น ปัจจัยการผลิตต้องได้รับการรับรองเป็นอินทรีย์ หรือตรวจสอบย้อนกลับได้
10. รักษาความเป็นอินทรีย์ตลอดกระบวนการผลิต

II. ข้อปฏิบัติในการขอรับรองการเลี้ยงผึ้งและการผลิตผลิตภัณฑ์ผึ้งอินทรีย์

1. ติดต่อหน่วยตรวจรับรอง
2. กรอกใบสมัครและยื่นคำรับรองการปฏิบัติตามข้อกำหนดของหน่วยรับรอง
3. ก่อนการตรวจประเมินเพื่อการรับรอง ผู้ยื่นคำขอต้องมีการนำระบบ การเลี้ยงผึ้งอินทรีย์ และผลิตภัณฑ์จากผึ้งอินทรีย์ ตาม มกอช. 9000 เล่ม 2-2548 ไปปฏิบัติแล้ว

ร่าง การเลี้ยงผึ้งอินทรีย์และการผลิตผลิตภัณฑ์จากผึ้งอินทรีย์ และการตรวจรับรอง

ออกตาม มาตรฐาน มกอช. 9000 เล่ม 1-2546 และเล่ม 2-2548

โดยหน่วยตรวจรับรองผลิตภัณฑ์อินทรีย์ กรมปศุสัตว์

4. ต้องเป็นผู้ได้รับอนุญาตในการประกอบกิจการอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เช่น ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน ใบสำคัญการขึ้นทะเบียน ใบอนุญาตผลิต ใบอนุญาตขาย ใบอนุญาตนำเข้า เป็นต้น
5. ผู้ยื่นคำขอจะต้อง เสนอแผนการเลี้ยงผึ้งอินทรีย์ ซึ่งประกอบด้วย
 - 5.1 แผนที่ตั้งของฟาร์ม แผนที่พืชเลี้ยงผึ้ง(forage area) ซึ่งแสดงแหล่งวางรังผึ้ง ขอบเขตที่เป็นอินทรีย์ พื้นที่ป่า และพื้นที่ไม่เป็นอินทรีย์
 - 5.2 ประมาณการพื้นที่ต่อรังผึ้ง รวมทั้งชนิดของพืช ระยะเวลาออกดอก ความหนาแน่นของพืชอาหารผึ้ง ความหนาแน่นพืชอื่น ความหนาแน่นของรังผึ้ง สภาพอากาศ
 - 5.3 อธิบายแหล่งน้ำที่หาได้ในพื้นที่แหล่งอาหารผึ้ง
 - 5.4 อธิบายสัญลักษณ์ของพื้นที่ใกล้เคียง ความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนเช่น กองขยะ โรงงานชุมชน ถนน เป็นต้น
 - 5.5 ในกรณีการผลิตคู่ขนานจะต้องอธิบายวิธีการป้องกันการปะปนของผลผลิตอินทรีย์และไม่ใช่อินทรีย์ และการป้องกันการปนเปื้อนสารเคมีต้องห้าม

III. ข้อกำหนดการเลี้ยงผึ้งและผลิตภัณฑ์จากผึ้งอินทรีย์

1. หลักการทั่วไป

- 1.1 การเลี้ยงผึ้งเป็นกิจกรรมหนึ่งช่วยส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ รักษาสิ่งแวดล้อม ของการเกษตรและป่าไม้ด้วยการให้ผึ้งช่วยผสมเกสรพืช
- 1.2 การจัดการและกิจกรรมใดๆในการเลี้ยงผึ้งจะต้องสอดคล้องหลักการเกษตรอินทรีย์และการปฏิบัติที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง มกอช.8200-2546
- 1.3 บริเวณที่ใช้ในการเลี้ยงผึ้งต้องมีแหล่งน้ำและแหล่งอาหารเพียงพอ
- 1.4 แหล่งอาหารผึ้งต้องผลิตตามระบบเกษตรอินทรีย์หรือพืชธรรมชาติ
- 1.5 เน้นการป้องกันศัตรูและโรค โดยเลือกพันธุ์ผึ้งที่มีความต้านทานศัตรูและโรค มีการจัดการที่ดี มีความสมดุลของอาหาร และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
- 1.6 รังผึ้งต้องประกอบด้วยสารธรรมชาติ ไม่เป็นอันตรายหรือสร้างมลภาวะให้สิ่งแวดล้อมหรือผลิตภัณฑ์จากผึ้ง
- 1.7 เมื่อนำผึ้งไปปล่อยในพื้นที่ป่า จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยและผลกระทบต่อประชากรแมลงประจำถิ่น
- 1.8 ในกรณีการผลิตคู่ขนานในพื้นที่เดียวกัน จะต้องบ่งชี้แยกจากกันชัดเจน

ร่าง การเลี้ยงผึ้งอินทรีย์และการผลิตผลิตภัณฑ์จากผึ้งอินทรีย์ และการตรวจรับรอง

ออกตาม มาตรฐาน มกอช. 9000 เล่ม 1-2546 และเล่ม 2-2548

โดยหน่วยตรวจรับรองผลิตภัณฑ์อินทรีย์ กรมปศุสัตว์

2. ระยะเวลาปรับเปลี่ยน

- 2.1 ผลิตภัณฑ์จากผึ้ง สามารถจำหน่ายหรือติดฉลากเป็น “ผลิตภัณฑ์ผึ้งอินทรีย์” จะต้องมาจากรังผึ้งที่มีการจัดการในระบบอินทรีย์มาอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 270 วัน ก่อนที่จะเอาผลผลิตออกจากรังผึ้ง หากมีการใช้สารต้องห้ามก่อนหรือระหว่างระยะปรับเปลี่ยน 270 วัน ผู้ผลิตต้องทดแทน “แผ่นไขผึ้ง” ที่ได้จากการผลิตแบบอินทรีย์ทั้งหมดจึงจะเริ่มนับเป็นวันเริ่มระยะปรับเปลี่ยน
- 2.2 ในระยะเริ่มต้นหากไม่มีแผ่นไขผึ้งที่มาจากระบบเกษตรอินทรีย์ สามารถใช้แผ่นไขผึ้งที่มาจากรังผึ้งที่ไม่ได้ใช้สารต้องห้ามมาก่อนได้

3. แหล่งที่มาของผึ้ง

- 3.1 รังผึ้ง (honey bee colonies) สามารถปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบอินทรีย์ได้ ควรนำผึ้งที่มาจากการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์มาใช้
- 3.2 การคัดเลือกใช้พันธุ์ผึ้งมาผลิตในระบบอินทรีย์ จะต้องคำนึงถึงความสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ความอยู่รอด ความเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด และความต้านทานต่อโรคและศัตรูของผึ้ง
- 3.3 ในกรณีที่เป็นการเริ่มต้นผลิตครั้งแรก การนำรังผึ้งที่ไม่ได้มาจากระบบอินทรีย์มาใช้ จะต้องมีการปรับเปลี่ยน 270 วัน
- 3.4 อนุญาตให้นำเข้า นางพญาและผึ้งงานที่ไม่ได้มาจากระบบอินทรีย์ สามารถทดแทนได้ปีละไม่เกิน 10% โดยไม่ต้องมีระยะเวลาปรับเปลี่ยน

4. สถานที่ตั้งรังผึ้ง

- 4.1 สถานที่เลี้ยงผึ้งเพื่อเพิ่มประชากรต้องห่างจากแหล่งที่เลี้ยงต่อการปนเปื้อน เช่น แหล่งชุมชน โรงงาน กองขยะ ถนนที่มีรถผ่านไปมาจำนวนมาก อย่างน้อย 1 กิโลเมตร
- 4.2 ต้องมีแหล่งน้ำหวานจากดอกไม้ (nectar) ต้นไม้ แมลง (honey dew) และ เกสรดอกไม้ รวมทั้งต้องมีแหล่งน้ำเพียงพอสำหรับผึ้ง
- 4.3 พื้นที่วางรังผึ้ง (apiary) เป็นพื้นที่ผลิตพืชอินทรีย์ หรือป่าไม้ธรรมชาติ หรือพื้นที่ไม่เคยใช้สารเคมีใดๆมาไม่น้อยกว่า 3 ปี และมีรัศมีจากรังผึ้ง ไม่น้อยกว่า 3 กิโลเมตร

5. อาหารผึ้ง

- 5.1 ในระยะสิ้นสุดฤดูกาลผลิตไม่ควรเก็บน้ำผึ้งจากรังผึ้งจนหมด ควรเหลือไว้เพียงพอสำหรับผึ้งรังนั้นที่ดำรงความแข็งแรงอยู่ได้

ร่าง การเลี้ยงผึ้งอินทรีย์และการผลิตผลิตภัณฑ์จากผึ้งอินทรีย์ และการตรวจรับรอง

ออกตาม มาตรฐาน มกอช. 9000 เล่ม 1-2546 และเล่ม 2-2548

โดยหน่วยตรวจรับรองผลิตภัณฑ์อินทรีย์ กรมปศุสัตว์

5.2 ในกรณีขาดแคลนอาหารตามธรรมชาติเช่นการเกิดภัยธรรมชาติ อาหารที่ให้อาจเป็นเกสรผึ้งอินทรีย์ น้ำผึ้งอินทรีย์หรือน้ำเชื่อมจากน้ำตาลอินทรีย์ หากหาไม่ได้อนุญาตให้ใช้น้ำตาลที่ไม่ผ่านกระบวนการฟอกสีและไม่มีสารเคมีต้องห้ามหรือ โลหะหนักตกค้างและใช้ได้ในช่วงเวลาจำกัด

5.3 การให้อาหารผึ้ง ทำได้เฉพาะกรณีสิ้นสุดระยะเก็บน้ำผึ้งจนถึง 15 วันก่อนฤดูดอกไม้บาน

6.การจัดการด้านสุขภาพ

6.1 เน้นการป้องกันโรคและศัตรูธรรมชาติด้วยการจัดการที่ดีดังนี้

1) คัดเลือกใช้สายพันธุ์ผึ้งที่ทนทานต่อโรคและศัตรูผึ้ง

2) การจัดการรังผึ้งที่เหมาะสม ด้วยการมีระบบการเฝ้าระวังโรค ป้องกัน ควบคุม กำจัดศัตรูผึ้งอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ตรวจสอบสุขภาพผึ้งอย่างสม่ำเสมอ เปลี่ยนนางพญา ตรวจสอบการเกิดไร และการเกิดโรคของตัวอ่อน มีการทำลายเชื้อโรคและศัตรูผึ้งจากรัง และการใช้อุปกรณ์เครื่องมือที่สะอาด

6.2 หากดำเนินการด้วยวิธีดังกล่าวผึ้งเกิดโรคหรือมีศัตรู ต้องรักษาด้วยการจัดการหรือเผาทำลายหรือใช้สมุนไพรและยาแผนโบราณ

6.3 หากดำเนินการตามข้อ 6.2 แล้วไม่ได้ผล ให้ใช้ยาแผนปัจจุบันหรือยาปฏิชีวนะได้ ภายใต้การดูแลของสัตวแพทย์ ระยะการหยุดยาจะต้องเพิ่มเป็นสองเท่าของที่ระบุในเอกสารกำกับยา รังผึ้งนั้นๆจะต้องแยกออกมาจากบริเวณที่วางรังผึ้งเป็นสัดส่วนไม่ปะปนกันอย่างน้อยห่างกันในระยะ 3 กิโลเมตร และต้องเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนเป็นเวลา 270 วัน

6.4 การใช้ยาสำหรับผึ้งต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม การใช้ยาสำหรับสัตว์ มาตรฐานเลขที่ 7001-2540

6.5 หากมีโรคระบาดตามกฎหมายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ฉบับที่ 21(พศ.2528) ออกตาม พ.ร.บ. โรคสัตว์ พ.ศ. 2499 โดยเฉพาะโรค American foulbrood จะต้องแจ้งเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตรหรือเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์โดยเร็ว

6.6 การควบคุมโรคและศัตรูผึ้งอนุญาตให้ใช้ กรดแลกติก กรดออกซาลิก กรดอะซิติก กรดฟอร์มิก กำมะถัน น้ำมันอีเทอร์ธรรมชาติ (เมนทอล ยูคาลิปตัส การบูร เป็นต้น) แบคทีเรีย *Bacillus thuringiensis* ไอ้่น้ำหรือเปลวไฟ

6.7 การดำเนินการดังกล่าวจะต้องจดบันทึกไว้ ได้แก่ วันที่เกิดโรค ชนิดของยา สารออกฤทธิ์ การวินิจฉัยโรค วิธีการให้ยา ระยะเวลาให้ยา ระยะเวลาหยุดยา

ร่าง การเลี้ยงฝัองอินทรีย์และการผลิตผลิตภัณฑ์จากฝัองอินทรีย์ และการตรวจรับรอง

ออกตาม มาตรฐาน มกอช. 9000 เล่ม 1-2546 และเล่ม 2-2548

โดยหน่วยตรวจรับรองปศุสัตว์อินทรีย์ กรมปศุสัตว์

7. การจัดการทั่วไป

- 7.1 ใช้กรรมควันน้อยที่สุด วัสดุที่ใช้ในการมควันจะต้องมาจากธรรมชาติ
- 7.2 ห้ามตัดปีกนางพญาฝัอง
- 7.3 อนุญาตทดแทนนางพญาฝัองได้หากมีการกำจัดนางพญา
- 7.4 อนุญาตทำลายตัวอ่อนฝัองในกรณีที่เกิดการระบาดของไร
- 7.5 ห้ามใช้สารไล่แมลงที่เป็นเคมีสังเคราะห์ในขณะที่เก็บน้ำฝัอง
- 7.6 ห้ามทำลายฝัองในรวงฝัองเพื่อเก็บผลิตภัณฑ์จากฝัอง

8. รังฝัองและอุปกรณ์ในการผลิตน้ำฝัอง

- 8.1 รังฝัองจะต้องมาจากวัสดุธรรมชาติ ส่วนประกอบที่ขนาดเล็กมากอาจมาจากพลาสติกที่อนุญาตใช้กับอาหารได้ โดยพิจารณาผลกระทบต่อ สุขภาพของฝัอง ผลิตภัณฑ์ฝัอง และสิ่งแวดล้อม
- 8.2 ไม่นุญาตทาสีภายในรัง ส่วนการทาสีภายนอกอนุญาตใช้สีที่ไม่มีส่วนประกอบของตะกั่ว สีหรือสิ่งเคลือบรังอนุญาตให้ใช้ ไข พรอพอลิส หรือน้ำมันจากธรรมชาติเท่านั้น
- 8.3 แผ่นใยฝัองที่ทำฐานใหม่ต้องมาจากใยฝัองอินทรีย์ ในกรณีที่หาไม่ได้อนุญาตให้ใช้ได้ตามระยะปรับเปลี่ยน
- 8.4 มิเปรงปิดฝัอง และเครื่องเป่าลมไล่ฝัองหรือเครื่องพ่นควันไว้ใช้อย่างสม่ำเสมอ
- 8.5 ภาชนะที่ใส่น้ำฝัองต้องสะอาด ทำจากวัสดุที่ใช้บรรจุอาหารเท่านั้น ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ไม่มีการปนเปื้อนวัตถุมีพิษ หรือวัตถุอื่นใดที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ถ้าภาชนะบรรจุที่มีผิวภายในทำด้วยโลหะ ต้องไม่เป็นสนิม และต้องไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค
- 8.6 ถังสลัดน้ำฝัองต้องเป็นสแตนเลส และสะอาด ต้องมีฝาปิดที่ปิดสนิท เพื่อป้องกันฝัองรบกวนหรือเกิดการปนเปื้อน
- 8.7 การทำความสะอาดและสารทำความสะอาดอุปกรณ์ โรงเรือน ให้ใช้สารที่อนุญาตในการผลิตเกษตรอินทรีย์ ตามภาคผนวก 2

9. การจัดการฝัองเพื่อเก็บน้ำฝัอง

- 9.1 สถานที่สลัดและผลิตน้ำฝัอง จะต้องแจ้งไว้ในแผนการผลิตที่ขอการรับรอง ต้องเป็นสถานที่สะอาด เหมาะสมกับการผลิตอาหาร โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของอาหาร(Food safety)

ร่าง การเลี้ยงผึ้งอินทรีย์และการผลิตผลิตภัณฑ์จากผึ้งอินทรีย์ และการตรวจรับรอง

ออกตาม มาตรฐาน มกอช. 9000 เล่ม 1-2546 และเล่ม 2-2548

โดยหน่วยตรวจรับรองผลิตภัณฑ์อินทรีย์ กรมปศุสัตว์

- 9.2 โรงเรือนหรือที่สลัดน้ำผึ้ง พื้นและผนังของสถานที่สลัดน้ำผึ้งควรมีการป้องกันแมลง หนู และฝุ่นละออง
 - 9.3 การเก็บน้ำผึ้งในที่โล่งต้องทำในมุ้ง มีวัสดุปูพื้นกันฝุ่นละออง
 - 9.4 ต้องเก็บน้ำผึ้งจากคอนที่ปิดหลอดรวงแล้วไม่น้อยกว่าร้อยละ 30-70 ตามชนิดของพืชอาหาร
 - 9.5 ต้องไม่เก็บน้ำผึ้งจากรวงผึ้งที่มีตัวอ่อนผึ้ง
 - 9.6 น้ำผึ้งที่ได้ต้องไม่มีสิ่งเจือปนและผ่านการกรองอย่างน้อย 1 ครั้ง
 - 9.7 น้ำผึ้งที่เก็บได้ต้องไม่ผ่านกระบวนการให้ความร้อนออกจากรุ่นน้ำผึ้ง
 - 9.8 การเก็บรักษาน้ำผึ้ง น้ำผึ้งที่ผลิตได้ต้องเก็บไว้ได้ไม่เกิน 2 ปี
10. ผู้ผลิตจะต้องมีการบันทึกข้อมูลเพียงพอให้ทวนสอบได้ เช่น
 - 10.1 แหล่งที่มาของผึ้ง และนางพญา มีหมายเลขประจำรังผึ้งทุกครั้ง มีแผนการขยายพันธุ์ และการทดแทน
 - 10.2 แหล่งที่มาและชนิดของวัสดุทำรังผึ้ง หรือแหล่งซื้อรังผึ้ง
 - 10.3 รายละเอียดสถานที่ตั้งรังผึ้ง
 - 10.4 ชนิดพืชอาหาร ขนาดพื้นที่แหล่งอาหารผึ้ง
 - 10.5 ชนิดอาหารเสริม ปริมาณ วิธีการให้อาหารผึ้งและโปรแกรมการให้อาหาร
 - 10.6 แผนการตรวจสอบสุขภาพผึ้งปัญหาและแนวทางแก้ไข
 - 10.7 บันทึกปัจจัยการผลิตที่นำเข้า และใช้ไปทุกชนิด
 - 10.8 บันทึกผลผลิตที่ได้และผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายไปทั้งหมด